

Zonder iemand te vinden, alleen zijn eigen geschrokken schaduw en de boshonden, die lijken aan het verscheuren waren en snuivend, met hun haren overeind teruggekeken, kwaad dat ze de vodden en botten moesten achterlaten, met een zakdoek voor de mond gaf hij opdracht hen te begraven, voor het eerst in zijn leven zonder zelfvertrouwen of gezag of zekerheden, het interesseert me niet waar wat kan mij dat schelen maak gewoon een gat in de grond en stop erin, de Hollanders van de diamanten waren bezig het door de regens vernielde erf op te kalefateren met een soort kachels die kiezels en zwarte tranen uitspuugden, de boshonden kwamen terug en snuffelden aan de bomen, mijn vader tegen de cipaio's, terwijl hij net zo snuivend als de honden met de zakdoek tegen zijn mond terugkeerde, hoezo kruisen verdomme hoezo kruisen vergeet die verrekte kruisen we gaan

toch zeker geen tijd verspillen aan het maken van kruisen, en dan het geluid van voetstappen, als een overhaaste vlucht of een flitsende lont of wegstuivende mussen, paniek in het gras, de korporaal rende tussen de planten door om de toegang tot de savanne af te snijden, de cipaio's sloegen met hun lopen op de grond en dreven de voetstappen in de richting van de graanschuur, de lont en de wegstuivende mussen verschenen op het erf veranderd in een Kafferjongetje van acht of negen jaar dat voor ons bleef staan met een zak gestolen bonen onder zijn arm, een boom met een enorme kruin waarvan de naam me nu niet te binnen schiet ik zie hem zo voor me maar ik kan niet op de naam komen schudde het gealarmeerde gekras van de raven van zich af, repen stof van de gordijnen voor de open ramen zonder kozijnen en ruiten

veegden nog steeds door de stilte en de stank van de ingewanden, de korporaal boog met de kolf van zijn geweer tegen zijn schouder voorover naar het Kafferjongetje en mijn vader
'Nee'
een jongetje van acht of negen jaar op blote voeten tegen de graanschuur met een gestolen zak bonen onder zijn arm keek naar de geweren, keek naar de cipaio's, de boshonden groeven de gaten in de gewonden uit, mijn vader snoof met de zakdoek tegen zijn mond net als de honden, opnieuw vol zelfvertrouwen, gezag, zekerheden, hij was het hoofd aan de tak vergeten, de vrouw op haar buik in de keuken die naakter was dan als ze nog had geleefd
'Nee'

LOCATION OF MAJOR WEAPONS CACHE WITH AT LEAST 135 WEAPONS. HE ALREADY HAS DISTRIBUTED 110
RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994

een gevorderd stadium bevonden, hebben we dertig, veertig, honderd mensen verzameld om ons rekenschap te kunnen geven van wat er gebeurde, om er zeker van te zijn dat wat we wilden vertellen, ook duidelijk was voor het publiek. De cantate bijvoorbeeld is een aantal keren apart opgevoerd, onder meer op de plechtigheid waarmee de Rwandese gemeenschap in 1998 de genocide herdacht. We hebben toen met enkele blanke acteurs plus Carole Karemera voor een uitsluitend zwart publiek gespeeld. Zowel voor ons als voor het publiek was dat een interessante ervaring. Bij het begin

zeiden sommigen: 'Hoe is het mogelijk dat blanken ons over onze eigen geschiedenis komen vertellen?' Aanvankelijk gingen we ervan uit dat elke recitant in de cantate een Rwandees acteur moest zijn. Omwille van productieredenen kon dat niet. Op de herdenkingsplechtigheid werd de cantate door zo goed als uitsluitend blanken gebracht. Dat heeft tot positieve reacties geleid. De mensen zeiden: 'Doordat blanken onze geschiedenis vertellen, krijgt het iets universeels, gaat het aan het particuliere karakter van Rwanda voorbij.' Die oplossing hebben we behouden toen de cantate in de voor-

RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994
POSSIBLE HOUR OF WEDNESDAY AT DAWN (LOCAL). INFORMANT STATES THAT HOSTILITIES MAY COMMENCE

haliger en het kon geleidelijk gebeuren waardoor de onrust beheersbaar bleef. Toch was de bedreiging ten opzichte van Walen in Noord-Fransen reëel en dit had op termijn kunnen leiden tot een bijzonder gevaarlijke situatie voor ettelijke miljoenen mensen. Het zou een misvatting zijn deze voorstellen over etnische zuivering te beschouwen als een symptoom van 'de dwaasheid van de macht'. Het was niet zwaarder dan de realiteit. Etnische zuivering was - en is! - een nuttig instrument om de macht te behouden en te veroveren en te beveiligen van macht. Het was de Vlaamse die de baan kreeg van een geëxecuteerde of ging wonen in huizen van verdrevenen of in gebieden die geannexieerd waren, moest, omwille van zijn toekomst, de collaboratie met hand en tand verdedigen. Het was een probaat middel om een fanatieke onhang te kweken.

In september 1944 werden de Duitse troepen bijna overal van de Belgische grond verdreven. Maar de oorlog ging verder en nog vele duizenden Belgische burgers zouden sterven. Het Ardennenoffensief in december toonde dat een nieuwe Duitse bezetting nog tot de mogelijkheden behoorde. Ook angst kan een motor vormen voor grootschalige oorlogsmisdaden. De veiligheid van de natie zette ook de Belgische regering aan om etnische zuivering te overwegen. Toen de oorlog op zijn einde liep, stelden de Belgische ministers de vraag of het land geen aanhechting van Duits gebied tot aan de Rijn moest eisen. Dergelijk expansionisme werd ook in Nederland, Luxemburg en Frankrijk geënteerd en dan kon België niet achterblijven. Het was een debat dat in alle grote politieke families werd gevoerd: liberalen, katholieken, socialisten en uiteraard ook de

communisten die nu electoraal sterk stonden dankzij hun verzetsaureool. Maar de daar wonende Duitsers dan? De meest radicale Belgische politici pleitten onomwonden voor het wegdrijven van de bevolking. Die mensen moesten dan maar een plaats om te leven zoeken aan de andere zijde van de Rijn. De stroom kon dan als oostelijke verdedigingslijn van België ingericht worden. Dergelijke grootschalige verdrijvingen gebeurden ook in Polen en in Tsjechoë en overal elders in Midden-Europa. De Duitse inwoners werden weggejaagd en zo nodig vermoord. Zover is het in het Westen niet gekomen. De meeste Belgische ministers schrokken terug voor de grootschalige terreur die daarvoor nodig zou zijn en ze vreesden dat dergelijke praktijken onontkoombaar zouden leiden tot een nieuwe Duitse revanche-oorlog in de